

SİSTEM BİLİMİNİN ESASLARI... MERKEZİYETÇİLİK, ADEM-İ MERKEZİYETÇİLİK TARTIŞMALARI ÜZERİNE-3-

Münir Aktolga
Mayıs 2015

SİSTEM MERKEZİ, SİSTEMİN İÇİNDEKİ “DOMİNANT” UNSUR TARAFINDAN TEMSİL OLUNUR!..

Sistem gerçekliğinin kendi içinde örgütlü bir bütün olduğunu söylemiştik. Bu arada, şimdiye kadar yapılan açıklamalarla “örgütlü olmaktan” ve “görev bölüşümünden” ne anlaşılması gerektiğinin de altını çizmiş bulunuyoruz.

Şimdi soru şu; sistemin içinde, “sen şu işi”, “sen de bunu yap” diye görev dağıtan bir instanz- “merkez”- (bu anlamda bir orkestra şefi de) olmadığına göre, nasıl gerçekleşiyor bu görev bölüşümü? Kimin hangi görevi yapacağı nasıl belirleniyor?..

Cevap çok basit, ama basit olduğu kadar da çarpıcı: Görev bölüşümünü belirleyen, bilgiyi işleme-varoluş mekanizmasının kendisidir! Bu ise, nedeni niçini olmayan bir süreçtir! Evrensel oluşumun-varoluşun doğal mekanizmasıdır!..

Biraz açalım:

İnformasyonu alıyor musun? Evet! Niye alıyorsun olur mu! Etkileşme olayı bu! Karşı taraf dışardan geliyor, seni etkiliyor! Sen de, kendi varlığını korumak-onu yeniden üretebilmek için bu etkiyi değerlendirerek ona karşı bir reaksiyon oluşturmak zorunda kalıyorsun. Yani, “hayır bütün bunlar beni ilgilendirmez” diyerek dış dünyayla arana mutlak bir sınır çizemezsin! Her türlü etkiye kapalı bir şekilde, bütün diğer varlıklardan “bağımsız” olarak “mutlak” anlamda varolan “kendinde şey” varlıklara yer yoktur bu evrende!

Peki, nasıl yapacaksın bu işi, nasıl koruyacaksın içinde kendi varlığını da ürettiğin o denge durumunu? Bunun için neye ihtiyaç var? Bilgiye değil mi! Önce, dışardan gelen bilgiyi-aktifliğini- ne olup olmadığını anlayarak onu değerlendirmek için, sonra da, ona karşı bir eylem-reaksiyon-davranış biçimi geliştirebilmek için bilgiye ihtiyaç vardır. İşte, bir sistemin içinde, sistemin içindeki bilgiyi kullanarak dışardan gelen bilgiyi değerlendirme işinde uzmanlaşan bir unsurun-instanzın- ortaya çıkmasına neden olan süreç budur.

Sistemin içindeki ilişkilerle (toplum sözkonusu olunca bu “ilişkilerin” üretim ilişkileri olduğunu unutmayalım) kayıt altında tutulan bilgi aslında sistemin bütününe ait olduğu halde, görevi gereği (yani varoluş fonksiyonu olarak) merkezde temsil edilen bütüne ait bu bilgiyi kullanarak sistem adına dışardan gelen bilgileri değerlendirme durumunda olan instanz, sistemin bütününe ait bilgiyi sürekli tasarruf eder konumda olduğu için, onunla-bilgiyle- adeta özdeşleşir. Sahip olduğu fonksiyon onu adeta “bir bilen” konumuna sokar ki, bu da ona (doğada değil ama bir sistem olarak sınıflı bir toplum sözkonusu olduğunda) sistemin içindeki bütün etkinliklerde “belirleyici” durumunda olan sanki tek başına oymuş gibi bir görüntü kazandırır!. İşte, sınıflı toplum insanları olan bizler için (“dominant”-baskın, belirleyici olmanın), “sistem merkezinin” sistemin içindeki “dominant” unsur tarafından temsil ediliyormuş gibi görünmesinin nedeni budur. Bütün mesele, ilişkilerle kayıt altında tutulan bilginin kolektif karakteriyle (yani bütüne ait olmasıyla), görevi-varoluş fonksiyonu-gereği, bu bilgiye adeta tek başına tasarruf etmek durumunda olan “değerlendirici-

karar verici” unsurun kendine özgü durumu-fonksiyonu- arasındaki “farklılıkta” yatıyor...

Doğada, sürece damgasını vuran böyle bir “belirleyicilik” durumu falan yoktur tabii ortada!! Elektronla proton arasındaki ilişkiyi, ya da beyinle diğer organlar arasındaki ilişkiyi, veya Güneş sisteminde Güneşle diğer gezegenler arasındaki ilişkiyi bir “çelişki”, ya da birinin diğerinin üzerindeki belirleyicilik ilişkisi olarak düşünebilir miyiz!! Daha sonra bu konuya tekrar döneceğiz ama, yapısal-fonksiyonel durumdan-görev bölüşümünden- kaynaklanan doğal işlevsel “farklılık” durumu sistem olarak sınıflı toplum sözkonusu olduğu zaman, “yönetenlerle-yönetilenler” arasındaki “mücadeleye” zemin teşkil eden bir unsur haline dönüşüyor!. Öyle ki, “yönetenlerin” kollektif bir ürün olan bilgiye görevleri gereği tasarruf etme konumu, onları sanki sistem merkezini de temsil ediyormuş konumuna sokar; ve bu da onları sınıflı toplum insanları olarak bizim gözümüzde ilişkilerde tek yanlı olarak “dominant”-belirleyici bir konuma getirir!..

Getirir, çünkü ilişkinin karşı tarafında yer alan “motor sistem” unsurlarının fonksiyonu, sistem adına hazırlanmış olan reaksiyon modelinin uygulanmasından-hayata geçirilmesinden ibarettir. Bunun da gene ayrıca bir nedeni yoktur! Dışardan gelen etkinin bozduğu dengeyi yeniden kurarak varlığını devam ettirebilmek için gerekli reaksiyonu-davranış biçimlerini göstermek zorundasın!. Bu da senin varoluşunun bir sonucu-gereği. Bu işi yaparken de, sisteme özgü reaksiyonu gerçekleştiren unsur-motor güç- olarak gerçekleşiyorsun. Olay bu kadar basittir.

“Çelişki”-“karşıtlık” sorunu?..

Görüldüğü gibi, görev bölüşümünün altında yatan neden, bilgi işleme mekanizmasının kendisi oluyor. Bütün sistemler, bu mekanizma işlerken, işlediği için varolduğundan, tek bir hücrenin de, çok hücreli bir organizmanın da, bir toplumun da varoluş mekanizması aynıdır. Bütün sistemleri hareket ettiren ve sistemin içinde izafi bir varoluş diyalektiğine yol açan “karşıtlığın” kaynağı budur: Sisteme-bütüne-ait bilgiye sistemin içindeki bir unsurun, görevi gereği de olsa, bireysel olarak tasarruf etme durumu, onu, sistem merkezini-ve statükoyu- temsil eder konumuna sokarken, bu durum, sistemin içindeki “karşıtlığın” (hatta, gelişmenin-ilerlemenin, bir durumdan bir başka duruma geçişin de) kaynağı olur.

Bir örnek olarak organizmayı düşünelim: Organizma bir sistemdir demiştik (bir A-B sistemi). Bir yanda beyin (A), diğer yanda da motor sistem unsurları olarak diğer organlar (B) vardır.

Bu neden böyledir peki? Beyinle diğer organlar arasında ne “fark” var ki; beyin de bir organ değil midir son tahlilde? Elbette öyledir; ama biz gene de, organizmayı, beyin ve diğer organlar arasındaki ilişkiden-“karşıtlıktan” oluşan bir bütün olarak ele alırız. Çünkü beyin, sisteme-organizmaya ait olan bilgilerin kayıt altında tutulduğu yerdir-organdır. O, dışardan-çevreden gelen bilgiyi organizmaya ait olan bilgileri kullanarak değerlendirmekte ve buna bağlı olarak da organizma adına bir reaksiyon modeli oluşturmaktadır. Diğer organların gerçekleştirdikleri faaliyetler hep beyin tarafından hazırlanan bu nöronal reaksiyon modelinden onların kendi paylarına düşen kısmın hayata geçirilmesinden ibarettir. Yani, bütün diğer organların ne yapacaklarını sisteme ait bilgiyi kullanarak beyin belirliyor; diğer organlar sadece beynin hazırladığı davranış biçimlerini hayata geçiriyorlar. İşte beyinin, bilgiye tasarruf etme konumuna bağlı olarak gerçekleşen bu “belirleyici” fonksiyonudur ki, ona (bizim gözümüzde) diğer organlarla olan ilişkilerde “dominant” bir özellik-bir ayrıcalık- kazandıran da budur. Öyle olur ki, onu, organizmanın merkezi varoluş instansı olarak, benliğimizi temsil eden unsur olarak görürüz. Aslında, elimiz, ayağımız, midemiz ne ise beynimiz de bunlar gibi bir organdır tabii. Bütün organların hepsi, aynı orkestranın aynı müziği çalan enstrümanlarıdır

pratikte. Ama, sınıflı toplum insanları olarak bizim “bal tutan parmağını yalar” dünya görüşümüz, bilgiye tasarruf etme durumundan dolayı beyni (bize göre) “ayrıcalıklı” bir konuma sokar! Beyindeki sinapslarda kayıt altında tutulan bilgiler bütün bir sisteme-organizmaya- ait oldukları halde, görevi gereği bu bilgilere tasarruf ederek dışardan gelen informasyonları değerlendirmekle, bunlara karşı organizma adına bir reaksiyon modeli oluşturmakla meşgul olan beyni, bu fonksiyonundan dolayı bütün bir organizmayı-sistem merkezini- temsil eden “dominant” unsur olarak görürüz. “Dominant” diyoruz, çünkü, bize göre bütün diğer organların yaptığı, beyinde hazırlanan nöronal reaksiyon modellerini hayata geçirmekten ibarettir. Yani, neyin yapılacağını belirleyen beyin oluyor.

Diyeceksiniz ki, “diğer organlar olmadan beyin de olamaz, bu nedenle, “dominantlık” neresinde bunun”!.. Doğrudur tabii! Doğanın kendisinde sınıflı toplum insanları olarak bizim anladığımız şekilde “üstünlük” anlamında bir belirleyicilik- “dominantlık” mevcut değildir! Bilgiye tasarruf olayını “sahip olmak”, “egemen olmak” şeklinde anlayan biziz, biz sınıflı toplum insanlarıyız!. Yoksa gerçekte, bu anlamda bir üstünlük hiyerarşisi yoktur arada, doğal bir görev bölüşümüdür varolan.

İşin bir de, “mevcut durumu”-denge halini korumaktan-muhafaza etmekten kaynaklanan yanı var tabii...

Evet, denge, son tahlilde, A ve B tarafından (toplum sözkonusu olunca “yönetenler ve yönetilenler” tarafından) birlikte oluşturuluyor. Bu yüzden de, mevcut durumun muhafazasından son tahlilde her ikisi de sorumludur bunların. Ama, dışardan gelen informasyonla-etkiyle birlikte mevcut dengenin bozulması sözkonusu olduğu zaman, sistem bir yandan mevcut halini-dengeyi-korumaya çalışırken, diğer yandan da, zorunlu olarak, bir durumdan bir başka duruma geçmeye çalışır. Öyle ki, birbiriyle çelişen bu iki süreç, sistemin içinde, mevcut durumu-denge halini temsil eden A ile, bir başka duruma geçişe önyak olan B arasında bir çelişkinin ortaya çıkmasına neden olur. Ama dikkat edilirse, bu çelişki, motor sistem unsuru olarak B ’nin, kendi görevini yaparak sistem adına belirli bir reaksiyon modelini hayata geçirmesinden kaynaklanmıyor; dışardan gelen hammadde mevcut durumun içinde, B ’nin ana rahminde şekillendiği için, B, kendisinden dolayı değil, ana rahminde taşıdığı ürüneyeniye ilişkin potansiyelden dolayı yeni bir duruma geçişin temsilcisi konumuna giriyor. A ile B arasındaki fonksiyon farklılığının bir çelişki halini alması- “çelişkinin” kaynağı- işte tam bu noktada ortaya çıkıyor.

Sıra geldi bir sistem olarak topluma...

Toplumu bir sistem (bir A-B sistemi) yapan nedir? O toplumun neyi nasıl ürettiği değil midir? Elbette!.. Peki, bir toplumda, üretim sürecine ve toplumsal yaşama ait bilgiler-yani toplumun bilgi temeli- nerede ve nasıl kayıt altında tutulmaktadır; insanlar arasında kurulan ilişkiler- üretim ilişkileri- değil midir bu bilgilerin kayıt altında tutulduğu yer?. İşte bütün mesele burada yatıyor! **Hangi toplum biçimi olursa olsun, o topluma ait temel yaşam bilgileri üretim ilişkileri tarafından temsil edilir. Bu nedenle, toplumsal üretim sürecinde bu ilişkileri- bu ilişkilerle kayıt altında tutulan bilgiyi temsil eden, bu bilgileri kullanarak üretim sürecini planlayan, neyin nasıl üretileceğini belirleyen unsur-istanz- daima o toplumda toplumsal sistem merkezini de temsil ediyor olarak görünür. İşte, sisteme- bütün topluma-ait bilgilere toplumun içinde bir kesimin bu şekilde tasarruf etme-sahip çıkma- fonksiyonudur ki, bütün toplum biçimlerinde, toplumsal planda daha sonra gelişecek olan temel çelişkinin kaynağını oluşturan da budur. Toplumsal-tarihsel evrim sürecinin diyalektiğini harekete geçiren çelişkiye zemin teşkil eden budur.**

İlkel komünal toplumu ele alalım: Sistemi birarada tutan bilgi temeli nedir burada, “kan anayasasındaki” yazılı olmayan bilgiler değil midir bunlar; peki nerede ve nasıl kayıt altında tutulmaktadır bu bilgiler, komünal ilişkiler değil midir bu bilgilerin temsil edildiği yer.

Gelelim komün üyeleriyle komün şefi arasındaki ilişkiye: Komün şefi bütün komün üyelerince seçiliyor, onlarla eşit haklara sahip biri o da. İlişki, aynen beyinle organlar arasındaki ilişki gibi. Yani şefin hiçbir üstünlüğü yok diğer insanlardan. Ama ne oluyor, komün üyelerinin kendi aralarından seçtikleri bu instanz, bu göreve geldikten bir süre sonra, dışardan-çevreden gelen informasyonların-etkilerin değerlendirildiği sisteme ait bilgilere tasarruf etme, bu bilgileri toplum adına temsil etme-kullanma durumu onu-komün şefini-zamanla “dominant” unsur haline getiriyor.

İçinde yaşadığımız kapitalist toplumu ele alalım:

Burjuvaziyle işçi sınıfı-çalışanlar- arasındaki ilişkiden oluşmuyor mu bu sistem de? Peki nedir bu ilişkinin adı, kapitalist üretim ilişkisi değil midir? Kapitalizme ait bilgiler de bu ilişkilerle kayıt altında tutularak temsil edilmiyor mu?.. Kim temsil ediyor peki bu ilişkileri?.. Burjuvazi değil mi?..Kapitalist üretim ilişkisi bizim gözümüzde sermayeyle maddi bir gerçeklik haline gelmiyor mu; burjuvazi de, sermayeye-üretim araçlarına “sahip olduğu için” sistemin egemen-dominant unsuru değil mi?. Burjuvazinin, mevcut durumu-sistemi-koruma-onu muhafaza etme görevi de buradan kaynaklanıyor mu?..

Peki ya işçi sınıfının “ilericiliği-devrimciliği” nereden kaynaklanıyor? İşçi sınıfı, sistemin motor gücü olarak, kendisinden dolayı-kendi işini yaptığı için değil, sistem adına hazırlanan üretim planlarını hayata geçirirken-ürüne şekil verirken, tıpkı bir annenin ana rahmindeki çocuğunu geliştirmesi-onu büyütmesi gibi, varolan sistemin içinde gelişen yeninin taşıyıcısı olduğu için devrimcidir. Yani, aslında “devrimci” olan işçi sınıfı değil, onun taşıyıcısı olduğu modern sınıfsız toplum bebeğidir!..

Bütün kavga, ortaya çıkan ürünün nasıl paylaşılacağından kaynaklanıyor! Ürünü, o ünlü deyişteki “minareye” benzetirsek, minare, artık içine sığmadığı mevcut kılıfının içinde mi tutulacaktır, yoksa, yeni duruma uygun yeni bir kılıf-ilişkiler mi oluşturulacaktır? İşte, mevcut durumu temsil eden burjuvaziyle, işçi sınıfı arasındaki “çelişkinin” kaynağı budur.

(Devlet sorunu, merkezîyetçilik-adem-i merkezîyetçilik tartışmaları 4. Bölüme kaldı)